

УДК 025.5:004.087]:321.01(477)

Мирослава Степченко,
аспірант НБУВ

Електронні бібліотечно-інформаційні ресурси НБУВ з питань державотворення в Україні: особливості формування

У статті розглянуто електронні бібліотечно-інформаційні ресурси з питань державотворення в Україні, які формуються, зберігаються та вводяться у науковий і культурний обіг Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського, зокрема увагу приділено базам даних, тематичним спискам, бібліографічним покажчикам.

Ключові слова: інформаційні ресурси, база даних, національна бібліотека, державотворення, Україна.

Тенденції розвитку сучасного інформаційного суспільства в Україні зумовлюють принципово нові вимоги до діяльності бібліотек та їх місця в системі освіти й науки. Забезпечення інформаційного підґрунтя актуальних міждисциплінарних досліджень, заснованих на новітніх наукових парадигмах, вимагає від сучасної бібліотеки формування комплексних бібліотечно-інформаційних ресурсів та продуктів. Традиційні теоретичні засади інформології, методи та технології роботи з носіями інформації вже не відповідають ані темпам фактичного накопичення цих носіїв, ані особливостям їх використання за допомогою інтернет-технологій. Процеси швидких перетворень у соціально-економічній та політико-правовій сферах після здобуття Україною незалежності генерують великий обсяг інформації, головними видами якої є публікації в засобах масової інформації та нормативні акти. Збереження й наукове опрацювання цього масиву потребують динамічних міждисциплінарних зусиль, які ламають традиційні підходи до систематизації знання та організації бібліотечної роботи. Водночас значущість та важливість забезпечення доступу до систематизованого інформаційного ресурсу спричиняють особливі, складні умови наукової діяльності в цій сфері. Бібліотеки як одні з найбільш інституціалізованих інформаційних систем суспільства мають запропонувати дослідникам державотворчих процесів найзручніші та найефективніші інформаційні продукти та ресурси. Активне створення баз даних інформаційних ресурсів сприяє розвитку ефективно інфраструктури для підтримки наукових досліджень у сфері державотворення. А впровадження сучасних інформаційних технологій, мультимедійних систем у цій сфері забезпечують принципово новий рівень одержання та узагальнення знань, їх поширення і використання.

Крім того, на сучасному етапі змінюються потреби користувачів — від отримання окремої інформації, її систематизації й аналізу до уніфікації доступу до розподілених інформаційних ресурсів [7].

Електронні бібліотечно-інформаційні ресурси з проблематики державотворення, які є джерелознавчим підґрунтям для дослідження державної політики — важливий сегмент національного інформаційного та соціокультурного простору України. При цьому розвиток повноцінного інформаційного ресурсу з питань державотворчих процесів в Ук-

раїні неможливий без охоплення великого масиву інформації в традиційному форматі, створеної до епохи Інтернету.

Питання формування електронних інформаційних ресурсів та шляхи їх представлення в інформаційному просторі сьогодні є основним напрямом науково-дослідної діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), тому саме її фахівці (О. Онищенко, В. Горювий, Л. Костенко, Т. Павлуша, І. Павлуша, Т. Добко, О. Воскобойнікова-Гузєва, Н. Самохіна та ін.) зробили помітний внесок, поряд з іншими вченими (А. Соляник, В. Степанов, Г. Шемаєва, Т. Ярошенко та ін.), у вивчення наукових засад формування електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів. Зокрема, в їх працях досліджено питання системного підходу до створення фондів електронних бібліотек, принципи відбору електронних ресурсів, тенденції та особливості розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві. Водночас питанням формування електронних ресурсів із проблематики держави і права дослідники не приділили достатньо уваги [4].

Метою дослідження є висвітлення електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів з питань державотворення в Україні, які створюють фахівці підрозділів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і вводять у науковий обіг шляхом представлення на власному інтернет-порталі.

Інформаційні ресурси формуються відповідно до діяльності органів державної влади, наукових, навчальних і громадських організацій. У процесі нагромадження і використання документів здійснюється збір, обробка, збереження, пошук і видача даних за запитом користувачів.

Сучасні ІТ-технології здатні змістовно урізноманітнити інформаційне забезпечення владних структур за допомогою публічно доступної мережевої інформації про суспільство, політику, соціальні проблеми, діяльність державних установ та громадських організацій, освіти та наукову діяльність тощо.

Водночас в Україні створені й активно наповнюються безліч спеціалізованих тематичних баз даних (БД), які стосуються проблем державотворення та історії конституціоналізму в Україні, що суттєво допомагає дослідникам, проте чинить перепони в пошуку найоптимальніших і найповніших баз даних інформаційних ресурсів [4]. Тому

створення консолідованого електронного бібліотечно-інформаційного ресурсу з питань державотворення в Україні, який би охоплював не лише бібліографічні записи, а й повнотекстові матеріали, зокрема й мультимедійні, передбачав можливість гіперпосилань на відповідні ресурси інших бібліотек сьогодні не лише вимога часу, а й актуальна потреба для дослідників, держслужбовців, політиків та політологів, які задіяні у державотворчому процесі.

Так, спеціалізовані бази даних із питань державотворення сформовані й активно наповнюються у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, зокрема у Фонді Президентів України (ФПУ), Національній юридичній бібліотеці (НЮБ), Центрі науково-бібліографічної інформації, відділі наукової організації електронних інформаційних ресурсів та ін. Ці бази даних уміщують електронні каталоги та тематичні бібліографічні добірки; повнотекстові колекції електронних версій наукових праць, підручників, журналів, збірників наукових монографій, матеріалів конференцій, навчально-методичних посібників та інших наукових доробок; реферативні ресурси; повнотекстові ресурси з фонду електронних документів тощо [3].

У Фонді Президентів України НБУВ сформована бібліографічна база даних "Інститут президентства" (понад 29 тис. записів), яка містить бібліографічний опис книг, статей, дисертацій та авторефератів дисертацій за період 1990—2014 рр. із тематики інституту президентства, державотворення і конституціоналізму в Україні та зарубіжних країнах. Усі записи бібліографічної бази даних анотовані, що дає змогу користувачам оперативної й детально ознайомитися з виданням. Аналітико-синтетична обробка документів як один зі способів комплектування фонду електронних інформаційних ресурсів ФПУ здійснюється стосовно всього документального потоку НБУВ, а також реферативних видань усіх видів літописів, якими комплектується НБУВ. Індексуються документи ведеться за предметними рубриками, що розробляються в процесі підготовки серії видань "Рубрикатора НБУВ"¹. Передметизаційне індексування здійснюється на базі згаданих робочих таблиць класифікації та, відповідно, із залученням можливостей систематизаційного індексування. В такий спосіб реалізується концепція конгломерації інформаційно-пошукових [8] мов для оптимізації представлення тематичної бази даних. Доступ до неї є на порталі НБУВ через інтернет-сторінку ФПУ. Крім бібліографічної, активно наповнюється повнотекстова база даних "Інститут президентства України в пресі" (понад 29 тис. газетних публікацій), яка сформована на основі моніторингу українських центральних та регіональних ЗМІ [1]. Джерела періодичної преси, які висвітлювали основні державотворчі процеси в незалежній Україні, зокрема з акцентом на виборчих змаганнях, відіграють важливу роль при дослідженні розбудови держави, становлення політичної еліти та ролі ЗМІ у розвитку громадянського суспільства. У межах цієї бази виокремлено колекцію-депозитарій виступів, інтерв'ю, звернень та привітань президентів України, опублікованих у вітчизняних ЗМІ за період з 1992 по 2014 рр. Адже "пряма мова" глави держави є найціннішим джерелом офіційної інформації з питань функціонування вищої державної влади. Зібрані в одному місці, систематизовані за хронологічним принципом та автором, тобто президентами, ці матеріали полегшують роботу дослідників: істориків, політологів та правознавців.

¹ Рубрикатор НБУВ — це систематизовано-впорядкований перелік відповідно заіндексованих лінгвістично означених понять, знань та процесів, відповідність якого до робочих таблиць класифікації НБУВ розглядається фактично й аксіоматично [9, с. 18—19].

Комплекс джерел був би неповним без повнотекстової БД наукової періодики "Інститут президентства", в якій представлені й наукові розвідки з питань українського і зарубіжного державотворення (близько 5 тис. записів). Базу створено на основі ресурсів відкритого доступу Інтернету з відповідними посиланнями на них. Матеріали представлені кількома мовами, зокрема українською, російською, англійською та ін. До БД є локальний доступ у читальному залі Фонду Президентів України. Її доповнює база даних мультимедійних ресурсів (близько 2 тис. записів), що відображають вітчизняний та зарубіжний досвід функціонування інституту президентства як активної складової державотворчого процесу в Україні. В ній представлено аудіовізуальні та фотоматеріали з хроніки діяльності президентів України; інформаційні ресурси, що висвітлюють перебіг виборчих змагань; відеолекції політиків, експертів щодо розвитку держави та суспільства та документальні фільми про видатних політиків світу.

Окрім цього, ФПУ проводить моніторинг і прогностичний аналіз міжнародних, політичних, соціально-економічних, етнопольових, культурно-просвітницьких подій. Поле досліджень охоплює й історичні форми організації державної влади на території України; процеси становлення та функціонування інституту президентства в Україні; вибори Президента України; державну, суспільно-політичну діяльність, творчість та життя Президентів України; діяльність громадських організацій і осіб, пов'язаних із реалізацією ідеї президентської влади в Україні; функціонування інституту президентства за кордоном; діяльність президентів іноземних держав тощо [2, с. 131—132]. Доступ до цих інформаційно-аналітичних та інформаційно-бібліографічних матеріалів є на порталі НБУВ через інтернет-сторінку ФПУ та інформаційно-аналітичних підрозділів НБУВ.

Зауважимо, що значна кількість бібліотечно-інформаційних ресурсів з питань державотворення в Україні формується у Національній юридичній бібліотеці України НБУВ. Так, віддаленим користувачам пропонуються як власні інформаційно-аналітичні матеріали з питань державотворення — видання НЮБ та СІАЗ НБУВ "Громадська думка про правотворення", "Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти" та ін., так і тематичні повнотекстові колекції історичних джерел (постанови українського уряду, акти державного управління), наукової періодики та монографічної літератури, авторефератів дисертацій, перелік гіперпосилань на бази видань відкритого доступу зі світової мережі. В історичній ретроспекції представлені офіційні державні документи, починаючи від "Руської правди" 1019—1051 рр. і до сучасних нормативно-правових актів, і наукова література з питань державотворення (наприклад, Устинов В. М. Ідея національного государства. — Харьков, 1906) [5].

Крім того, для дослідників державотворчого процесу в Україні становлять інтерес і бібліографічні та інформаційні ресурси бібліотеки Конституційної Асамблеї України, створеної у 2012 р., яка також представлена на порталі НБУВ. Це не лише історичні джерела конституційного процесу в Україні, а й біобібліографічні матеріали провідних фахівців з питань конституціоналізму та українських державних діячів — членів Конституційної Асамблеї (95 осіб) [11].

У Центрі науково-бібліографічної інформації НБУВ протягом останніх років підготовлено тематичні бібліографічні списки з проблематики держави і права, конституційного права України та зарубіжних країн, антикризового управління тощо [10], які допомагають фахівцям орієнтуватися у новітній літературі з цих питань. На інтернет-сторінці Центру на порталі НБУВ представлено 77 біб-

ліографічних матеріалів за 2005—2014 рр., зокрема "Радченко В. Ю. Метабібліографія з проблем держави і права / В. Ю. Радченко, В. А. Шкаріна // Наук. пр. НБУВ. — Київ, 2011. — Вип. 32. — С. 95—102", "Моїсеєнко Н. І. Бібліографія монографічної літератури, дисертацій та авторефератів за темою Конституційне (державне) право України: поняття, характеристика, система, предмет та інститути (1993—2012) [Електрон. ресурс] / Н. І. Моїсеєнко, Є. П. Коновалова, Т. В. Добко // Конституційна Ассамблея : електрон. б-ка НБУВ : бібліограф. та реферат. інформ. / НБУВ. — Електрон. дані та прогр. — Київ, [2012]" та ін.

Отже, у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського створені та активно наповнюються спеціалізовані тематичні бази даних із питань держави і права в Україні (бібліографічні, реферативні, повнотекстові та мультимедійні), які разом становлять комплекс джерел із розвитку державотворення в незалежній Україні та презентують історичну ретроспекцію державотворчих процесів. Але водночас він ще недостатньо повно відображає процес розвитку державності та здобуття незалежності в Україні, не представлені всі основні історичні джерела. Крім того, бібліотечно-інформаційні ресурси розрізнені, часто повторюються. Завдання майбутнього дослідження — створити систему пошуку та забезпечення доступу до консолідованого бібліотечно-інформаційного ресурсу з питань державотворення в Україні. Адже саме він слугуватиме важливою джерельною базою для вироблення наукового теоретичного підґрунтя та експертно-аналітичних висновків у процесі пошуку ефективної моделі форми правління та державного устрою, розвитку громадянського суспільства.

Список використаної літератури

1. Бодак О. Формування електронних інформаційних ресурсів Фонду Президентів України в контексті розвитку вітчизняних соціально-інформаційних комунікацій / Ольга Бодак // Наукові праці НБУВ. — 2011. — Вип. 32. — С. 255. — Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/images/naukprazi/32.pdf>. — Назва з екрана.
2. Галаган Л. Фонд Президентів України як содєржательная особенность структуры национальной библиотеки / Л. Галаган // Вісник ОНУ. Сер.: Бібліотекознавство, бібліографознавство та книгознавство. — 2012. — Т. 17. — Вип. 2(8). — С. 127—133.
3. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / [О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — Київ : НБУВ, 2011. — 248 с.
4. Клименко О. Електронні інформаційні ресурси України з питань держави і права / Оксана Клименко // Наукові праці НБУВ. — 2012. — Вип. 34. — С. 66—78. — Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=npnbuimviv_2012_34_8. — Назва з екрана.
5. Національна українська конституційна традиція. — Режим доступу: <http://nbuviar.gov.ua/asambleya/natonal.php>. — Назва з екрана.
6. Савченко З. В. Формирование и использование информационных электронных научно-образовательных ресурсов / З. В. Савченко // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2010. — №4 (18). — Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>. — Назва з екрана.
7. Саух В. М. Тенденції створення і використання електронних інформаційних ресурсів і сервісів / В. М. Саух, С. М. Іванова // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2009. — № 6 (14). — Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>. — Назва з екрана.
8. Сербін О. Конгломерат інформаційно-пошукових мов як консолідаційна модель загального механізму впорядкування та пошуку бібліографічної інформації / О. Сербін // Бібліотечний вісник. — 2008. — № 1. — С. 3—10.
9. Сербін О. "Рубрикатор НБУВ": історія започаткування та структурний аналіз / О. Сербін // Вісник Книжкової палати. — 2008. — № 1. — С. 17—20.
10. Тематичні бібліографічні списки відділу довідково-бібліографічного обслуговування. — Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/node/401>. — Назва з екрана.
11. Члени Конституційної Асамблеї України. — Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_kau/cgiirbis_64.exe. — Назва з екрана.

В статье рассмотрены электронные библиотечно-информационные ресурсы по вопросам государственного строительства в Украине, которые формируются, сохраняются и вводятся в научный и культурный оборот в Национальной библиотеке Украины имени В. И. Вернадского, в частности базы данных, тематические списки, библиографические указатели.

This paper deals with the electronic library and information resources for state-building in Ukraine, which are formed, stored and introduced administered in scientific and cultural circulation of the Vernadsky National Library of Ukraine, including databases, case lists, bibliographies.

Надійшла до редакції 30 жовтня 2014 року